

Magyarországon a zsidók megkülönböztetését
én 1934-ben éretem először, amikor szüleim beirat-
tak a Budapesti Evangélikus Leánygimnáziumba, a-
hol a tandíjakat a diákok vallása szerint ál-
lapították meg és a legmagasabb tandíjat a zsi-
doknak kellett fizetniük.

A IV. gimnázium után a Kereskedelmi Akadémia
szaktanfolyamán folytattam a tanulmányaimat,
ahol a beiratkozók közül a zsidó lányokat kü-
lön osztályba osztották be. Vagyis az az osztály,
melybe jártam, kizárólag zsidókból állt.

Bár nagyon szerettem járni a Kereskedelmi Akadémiá-
nak erre a szaktanfolyamára, és az első évfoly-
amot kitűnő eredménnyel végeztem, a politikai
helyzet a zsidók szempontjából fenyegetően mutatott,
így hogy szüleim úgy határoztak, hogy "egy zsidó
lányunk ipart kell tanulnia." Így az iskolát ab-
bahagyva, női szabó ipari tanulónak leszerződte-
tt a Lázár Júlia belvárosi divatszalon.

1944. februárjában a Cseh-Szlovákiaiában élő anyai nagyanyámat átcsempeszték hozzánk Budapestre. Ő akkor 84 éves volt és a cseh szlovákiai rokonaink zömét már 1942-től kezdve deportálták, és mint később kiderült, el is pusztították.

Ért a nagyanyámat be kellett jelentenünk itt, Budapesten a Külföldiekkel Ellenőrző Országos Központnál (KEOK) és havonta kellett ott jelentkezni. Ért a jelentkezést az idős és magyarul nem tudó nagyanyám helyett az idésanyám intézte.

1944. március 19.-én (vasárnap) a hitleri német seregek megszállták Magyarországot. A budapesti Dunapárost budai oldalán a német teherautók végtelen sorát lehetett látni.

Még aznap, 1944. márc. 19.-én, összehídték azokat a zsidókat, akik Budapest határára kívülről akartak bejönni Budapestre. Ezeket az embereket többé nem láttuk. Magyarszak elhívolták azokat, akik a KEOK-nál jelentkeztek. Ért nem engedték idésanyámat többé elmenni a KEOK-hoz. Később egy ellenőt kijött hozzánk ebben az ügyben, hogy beidézze idésanyámat. Nagy sírásunkra és könyörgésünkre az idézést megsemmisítette, így megmenekültünk idésanyám elhívásától.

A zsidókat érintő rendelkezések szerint voltak csillaggal megjelölt házak, ahová összköltöztették a budapesti zsidóságot. A mi 4 szobás lakásunk 3 szobájába bentaltak számunkra idegen embereket. A rendelkezé-

sok azt is előírták, hogy a zsidók csak 11 óra után mehetnek bevasárolni. 11 órakor már az árak nagy része elfogyott, így sok zsidó már 11 óra előtt kiemeléskedett. Én akkor a ZsidóKórház (Besselényi utcai Szükségkórház)ban dolgoztam, és nagyon láttam, hogy szedik össze a 11 óra előtt bevasárolni igyekvő zsidókat. Tudtam, hogy édesanyám is szokott 11 óra előtt elhúzni otthonról, rettentően izgultam miattai.

18 éves presémet ekkortájt hadiélettségi utáni Bót-ba vitték munkaszolgálatra.

1944. okt. 15.-én (vasárnap) délelőtt a rádióban elhangzott a Horthy proklamáció, mely szerint Magyarország számára a háború befejeződött. Nagy volt az öröm, idegenek jöttek is levették a házukról a sárga csillagot. Én éppen otthon voltam ebédelni, már vissza sem mentem munkahelyemre, a kórházba.

Sajnos később kiderült, hogy Horthyt elárulták, a bejelentése nem érvényes, sőt a nyilasok átvetették a hatalmat.

1944. okt. 20.-án elvitték a házból a férfiakat, köztük édesapámat. Az udvaron a katonák a fegyvesüket ráfogták az összeszedettekre, azt hittem, hogy agyonlövik őket!

1944. okt. 23.-án a zsidó nőket 16 és 40 éves kor között plakátokon a Kisok pályára sendítették. Innen indították sokukat az osztrák határ felé. Ohyan nyugtalan voltak azonban a jelentkezők, hogy akik nem kerültek sorra, - köztük én is, - estére hazamehettek.

1944. november elején plakátokon hirdették meg^{4.} hogy zsidó 16-40 év közötti nőket foglalkoztatnak: jelentkezni a XI. Budafoki út 26-ban november 8-án kell, 3 napi élelmet, ruhaceműt vinni magukkal. Úgy gondoltuk, hogy ez számomra jó lehetőség és elmentem jelentkezni. A többemelés, modern hársban, a lakások nyesek voltak, a jelentkezőket a lakásokban helyezték el. Azt hittük, hogy itt lesznek a partodák. De még aznap, nov. 8-án, levezényelték minket a földszinten tartózkodó bizottság elé, ahol a nyilas „NEMZETES ASSZONY” csomagjainkat átvizsgálta. Itt én csomagomból kivette a konzerveket és „Nyilas festővér éhes?” kérdéssel odaadta a bizottság férfi tagjainak. Volt olyan jelentkező, aki paplant is vitt magával, ő tőle azt vették el.

Aztán jutnak indítottak minket gyalog Albertfalvára. Ott sok épülő, félig kész hársban törtötük az éjszakát, ugyanakkor az eddig ott tartózkodó munkaszolgálatosokat tovább vitték. Bennünket másnap indítottak jutnak, gyalogoltunk számomra ismeretlen utakon, míg az **BÜI** **DAI TEG-** **LA** gyárba érkeztünk. Itt már nagy volt a tumultus,

teherautók hajtottak az emberek közé. Nekem sikerült egy féglaszárító pole elé benyomulnom az autók elől. Később körbejártam, de sehol nem találtam ismerőst, pedig már sok ember volt összegyűjtve. Aztán katonák kezdtek csoportokat kialakítani, úgy, hogy külön állították a svájci és a svéd vidlevéllel rendelkezőket. Én a svájciakhoz álltam, (nem volt ugyan vidlevelem) és a csoportot katonai kísérettel, gyalog elindították. Az első megállóhelyünk Piliscsaba volt, ott kaptunk valami bablevés-félét. Ezután minden nap megtettünk kb. 40 km utat gyalog. Éjszakai megállóhelyeink Piliscsaba, Dorog, Sütő, Szőny, Gönyű, Dunaszeg, Mosonmagyaróvár. Sehol nem épületben voltunk elhelyezve, Dorogon futballpályán, Gönyű-ben egy uszályon, másutt a szabad ég alatt főtöttük az éjszakaiakat, egy-egy mesőkanálnyi levest kaptunk. Sem mosakodási, sem átöltözési lehetőségünk nem volt. Én már ez alatt az idő alatt fétveket találtam a ruhámban, csak akkor még nem tudtam, hogy azok fétvek voltak.

Hegyszalonnával látottak minket a németek. Egy szögletes, fekete egész kenyéret adtak és sajtot.

Csodálkoztunk, hogy a németek rendezesebbek hozzánk,
mint a magyarok.

Azonnal pontosan ültettek minket, utastunk az
éjszakában. Láttunk városi fényeket, azt gondol-
tuk, hogy Wiener Neustadt. Megállt később a po-
nat, de kellett szállnunk a teljes sötétségben. Mély
sárban lépkedtünk, volt, akinek a filcipője a
sárban maradt. Házak közé érve, minden
kapu betesettek közülünk egy csoportot is a ház-
hoz tartozó pajtákban kellett elhelykednünk. Csak
tapogatózni lehetett, mintha egy kutyaházat tapo-
gattam volna ki, az elé telepedtem le. Reggel láttuk,
hogy hol vagyunk. A pajtában száraz kukorica csövek
lőgtak, többen éhségükben azt ettek. - Kiderült, hogy
a németek visszahoztak minket Magyarországra,
Harkán vagyunk. A gyalogút alatt mindkét ripón
sarkát ferdén lejtettem és véthőlyag keletkezett a láb-
nyamom. A nálam lévő fényképekből a határyárumban
a sarkakat pótló hátsószögű részt képeztem, így tud-
tam járni. A harkai község házában szeszármodkat szes-
tottak nekünk, amikor egészével arra elvonultunk.
Ekkor láttam meg legjobb barátomat, akinél más volt
egy cisó és jött visszafele. Másnap már mentünk sán-
cot ásni és én otthagytam az 59. sz. pajtából való cso-
portomat és a barátommal 103. sz. csoportjával álltunk. De

a munka végével a saját pajtámba mentem éjszaka-
kára. A pajták gazdái nem voltak egyformák. A mieink
közömbösen nem törődött velünk, a barátainknak
többször adott sült krumplit, vagy kenyeret, amiből az-
tán másnap a barátaink nekem is hozott. Aztán volt
egy pajta-tulajdonos, aki kimondottan gonosz volt.
A sánc ásáson munkaszolgálatosok is dolgoz-
tak. A front erősen közeledett, abba kellett hagyni
a munkálatsokat és minket is joból bevagoniroztak.
Ekkor csatlakoztunk teljesen barátainkhoz. Ez a vona-
tozás vitt minket Lichtenwörthbe.

Itt egy kályhagyártás üres helyiségei vártak ránk.
Kb. 2500-an lehettünk, főleg nők. Az egyik terem beton-
padlós volt, szalma volt letérítve. Mi egy ajtó mel-
lé telepedtünk le, de később a felettünk lévő vaskor-
látokból annyira csöpögött a víz, hogy másik
helyet kellett keresnünk.

Akkor ültünk egy padlós teremben, ahol szintén szal-
ma volt a földön. Az emberek a falra merőlegesen
feküdtek, két sor volt más, úgy, hogy a második sor-
ban fekvők feje a faltól befelé fekvők lábánál volt.
A második sorban fekvők lábánál téglasorból volt
zárvonal képezve. Egy személy fekhelyének szélessége
1 1/2 téglányi volt. A gyárnak volt mosakodó terem.
A hosszú terem közepén mély vályú húzódtott végig.

A vályú feletti vízcsővön kb. 80 cm-enként csapok voltak, a vályúnál mindkét oldalról lehetett volna mosakodni. De nem lehetett, mikor próbálkoztunk, a víz teljesen be volt fagyva a csapokba.

A lichtenwörthi fábólórában semmittevésse és éhezése voltunk itélve. Minderki meggyesedett. Az éhezők egymásnak mindenféle ételrecepteket meséltek. Hígy kaptunk ennyivalót. Egy ízben elkezdtek a rúpalevest osztani, amit azonnal megettem, amint megkaptam. Valaki hívta a német őst, hogy kösölje meg a kondérban hozott ételt. A német azonnal kiköpte az ételt, „DRECK” jelentette ki és a szorult helyzet másik kondérot hozatott. Mi pedig östültünk, hogy kétszer kaptunk vacsorát. Kevés volt a kenyér adag. A kenyérosszításnál a leese morzsáknak is értéke volt. A húsvét előtti magypénteken 8 dkg kenyeret adtak fejenként, amit péntek-sombat-vasárnap-hétfőre kellett beosztani.

Meghatározott időben sétára a gyár melletti keskeny udvarra kimehettünk. Ott volt egy solóval lezárt helyiségben a halottak gyűjtőhelye. Néha nyitva volt és beláthatunk.

Az udvaron volt a latrina, ez lécekkal volt elzárva. Voltak mérész rabok, akik éjszaka megbontották a latrinát zársó léceket is kiszökték a faluba.

Rendesek voltak a lichtenwörthiek, fürdeni engedték a deportáltakat és enni valót adtak nekik. Aki ki mert szökni, az vállalt is olyan megbízást, hogy jegygyűjtést részbe kegyeset hozott. A dohányzók cigarettáért az utolsó falatjukat is odaadták.

Akit a visszaérkezéshez a szökésen tettenétek, azt nagyon összeverték.

Ak éhezés és a tetveség végül is járványhoz vezetett. Kiütéses tífusz terjedt el a táborban, rengetegen hal-
tak meg. Sem orvos, sem gyógyszer, semmiféle higie-
nia! Ebből felgyógyulni maga a csoda!

Közben egyre közelebből lehetett hallani a harcok zaját, közeledtek a szovjet seregek.

Barátom is, én is túléltek a tífuszt. Csont és bőrre lefogyva, 1945. szept. 2-án felszabadultunk. A németek még tovább akarták szállítani a lágerlakókat Németországba, ahol fürdést helyeztek nekünk ki-
látásba, de hát Istennek erre nem maradt idejük, saját bőrük mentése lett sürgős.

A táborban még nem jelent meg orosz katona, de elterjedt a hír, hogy itt vannak és az élelmiszert raktárt ki-
nyitották. A deportáltak közül 350 olyan beteg és gyenge volt, ak kórházba kerültek. Sokan, akik tudtak járni, azonnal az élelmiszert raktárba mentek és ki-
éhezetségükben halálra ették magukat. Többen elindul-
tunk a kapun kifelé. Szovjet tankokat láttunk közeled-
ni, amikor a közelünkbe értek, leugrottak a harckocsik-

tól is letépték a kabátunktól a sárga csillagot.

Ítán a Lichtenwörthi utcán haladva, a lakosság a kapukban állva, élelmiszert adott a járó csoportoknak, én tojást, cukrot, krumplit kaptam. Alig bírtam el. Olyan gyenge voltam, hogy úgy éreztem, hogyyszél összekuszálja a lábaimat. Addig nem is tudtam, hogy egy járdára fellépni milyen nehéz, mennyi erő kell hozzá. Egy fahídon átmentünk a Lajta folyón, itt még étek a házak, nemrég házak folyhattak itt.

Falusi házak szénapadlásán kaptunk hálóléchez, rit menti, lakatlan házakban is aludtunk. Katonák nem mertek minket zaklatni, féltek a tifusztól. Később halottunk, hogy Lichtenwört lakosságára is átterjedt a tifusz 130-an megbetegedtek, 58-an meghaltak, köztük a polgármester is a községi titkár.

Pár nap múlva Sopronba értünk. Itt működött már hivatal, amely nyilvánvalóan vette, szállást adott és nagy konyha-helyiségében főzni lehetett. Munkaszolgálatosok hozták a főzivalót, paradicsomos krumplit főztem. Az ételtől elsokott gyomrunk fájt is eléggé.

Sopronból autók (teherautók) indultak Budapest felé. Egy darabig elvitt minket is. Ítán gyalogoltunk is, teherwagokban is utaztunk. 1945. ápr. 16.-án Budafoknál voltunk már, de nem folytathattuk utunkat, mert azt mondták, hogy a hidakat éjjel lezárják.

1945. ápr. 17.-én értünk Budapestre. Semmit nem tudunk arról, hogy távollétünkben mik történtek. Áll-e a ház, melyben laktunk, élnek-e hozzátartozóink?

Újabb csoda, a szűk családom minden tagja megmenekült, túlélte a nézkozorakat.